גיאוגרפיה • כיתה ז' • האדם וסביבתו – כפר עולמי

יחידה 4 מתוך 5 · 15 שעות

אוכלוסייה במרחב

מי אנחנו, איפה אנחנו גרים, איך אנחנו גדלים ולמה אנחנו עוברים ממקום למקום

מהדורה למורה – תשובות, מחוונים וטיפים להוראה

חלק 2 מתוך 3

יצרה: רוית ראש בן ישי

פרק 4

איך גדלה אוכלוסיית העולם?

ילודה, תמותה וריבוי טבעי – ולמה העולם גדל מהר כל כך במאה האחרונה

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

בפרק הזה נלמד:

- להסביר את המושגים שיעור ילודה, שיעור תמותה, ריבוי טבעי ותוחלת חיים ולחשב ריבוי טבעי
- לתאר בעזרת גרף את השינויים בילודה ובתמותה בעולם על ציר הזמן
- להשוות בין הגידול במדינות מפותחות לבין הגידול במדינות פחות מפותחות
- להסביר גורמים לילודה ולתמותה, ומהי התפוצצות אוכלוסין

קוראים ומבינים: מ־2 מיליארד ל־8 מיליארד

במשך אלפי שנים אוכלוסיית העולם גדלה לאט מאוד. אנשים רבים מתו צעירים ממחלות, מרעב ומתנאי חיים קשים, ולכן גם כשנולדו ילדים רבים, האוכלוסייה כמעט לא גדלה. בשנת 1927 בערך הגיעה אוכלוסיית העולם לשני מיליארד בני אדם. בשנת 2022 היא עברה את שמונת המיליארדים – פי ארבעה בפחות ממאה שנה!

כדי להבין את הגידול משתמשים בכמה מושגים. שיעור ילודה הוא מספר התינוקות שנולדים בשנה על כל 1,000 תושבים. שיעור תמותה הוא מספר האנשים שנפטרים בשנה על כל 1,000 תושבים. ההפרש ביניהם הוא הריבוי הטבעי. לדוגמה, אם על כל 1,000 תושבים נולדים 25 תינוקות בשנה ונפטרים 10 אנשים, הריבוי הטבעי הוא 15 לכל 1,000 תושבים. תוחלת חיים היא מספר השנים הממוצע שאדם צפוי לחיות.

מה גרם לגידול המהיר? בעיקר הירידה בתמותה. חיסונים, תרופות, מים נקיים, ביוב, בתי חולים ותזונה טובה יותר הצילו מיליוני חיים, ותוחלת החיים בעולם עלתה מכ־51 שנים בשנת 1960 לכ־73 שנים בשנת 2023. הילודה ירדה לאט יותר מהתמותה – ובפער הזה האוכלוסייה גדלה מהר. במדינות פחות מפותחות התמותה ירדה, אבל הילודה נשארה גבוהה, והאוכלוסייה גדלה במהירות רבה. גידול מהיר כזה נקרא התפוצצות אוכלוסין.

במדינות מפותחות התמונה שונה. רוב הילדים לומדים שנים רבות, גידול ילד עולה הרבה כסף, נשים רבות לומדות ועובדות, ומשפחות משתמשות בתכנון ילודה – כלומר מחליטות מתי להביא ילדים וכמה. לכן הילודה נמוכה, ובחלק מהמדינות נפטרים בשנה יותר אנשים משנולדים, והאוכלוסייה אף מתחילה לקטון. כך העולם מתחלק: יש מדינות שאוכלוסייתן גדלה מהר ויש כאלה שכמעט אינה גדלה.

מושגי מפתח

שיעור ילודה: מספר הנולדים בשנה על כל 1,000 תושבים.

שיעור תמותה: מספר הנפטרים בשנה על כל 1,000 תושבים.

ריבוי טבעי: ההפרש בין שיעור הילודה לשיעור התמותה; כשהוא חיובי – האוכלוסייה גדלה.

תוחלת חיים: מספר השנים הממוצע שאדם שנולד היום צפוי לחיות.

תכנון ילודה: החלטה של משפחות מתי להביא ילדים ובאיזה מספר.

התפוצצות אוכלוסין: גידול מהיר מאוד של האוכלוסייה, בדרך כלל כשהתמותה יורדת והילודה נשארת גבוהה.

חלק א׳: ילודה ותמותה על ציר הזמן

בחלק הזה נתרגל את המושגים, נחשב ריבוי טבעי ונקרא גרף של הילודה והתמותה בעולם מ־1960 ועד היום.

1 הקיפו את התשובה הנכונה.

1. בעיר מסוימת נולדים בשנה 30 תינוקות על כל 1,000 תושבים ונפטרים 10. מהו הריבוי הטבעי?

א) 40 לכל 1,000
ב) 20 לכל 1,000
ג) 3 לכל 1,000
ד) 10 לכל 1,000

✔ ריבוי טבעי = ילודה פחות תמותה: 30 − 10 = 20 לכל 1,000 תושבים.

2. מה הגורם העיקרי לגידול המהיר של אוכלוסיית העולם במאה השנים האחרונות?

א) עלייה חדה בילודה
ב) ירידה חדה בתמותה בזכות רפואה, מים נקיים ותזונה
ג) הגירה מיבשת ליבשת
ד) הגדלת שטח היבשות

✔ התמותה ירדה מהר בזכות חיסונים, תרופות ותברואה, והילודה ירדה לאט יותר – ובפער הזה האוכלוסייה גדלה.

3. במדינה שבה שיעור התמותה גבוה משיעור הילודה –

א) האוכלוסייה גדלה מהר
ב) האוכלוסייה קטנה (אם אין הגירה)
ג) תוחלת החיים עולה תמיד
ד) יש התפוצצות אוכלוסין

✔ אם נפטרים יותר אנשים משנולדים, הריבוי הטבעי שלילי והאוכלוסייה קטנה (כל עוד לא מגיעים מהגרים).

4. מהו ״תכנון ילודה״?

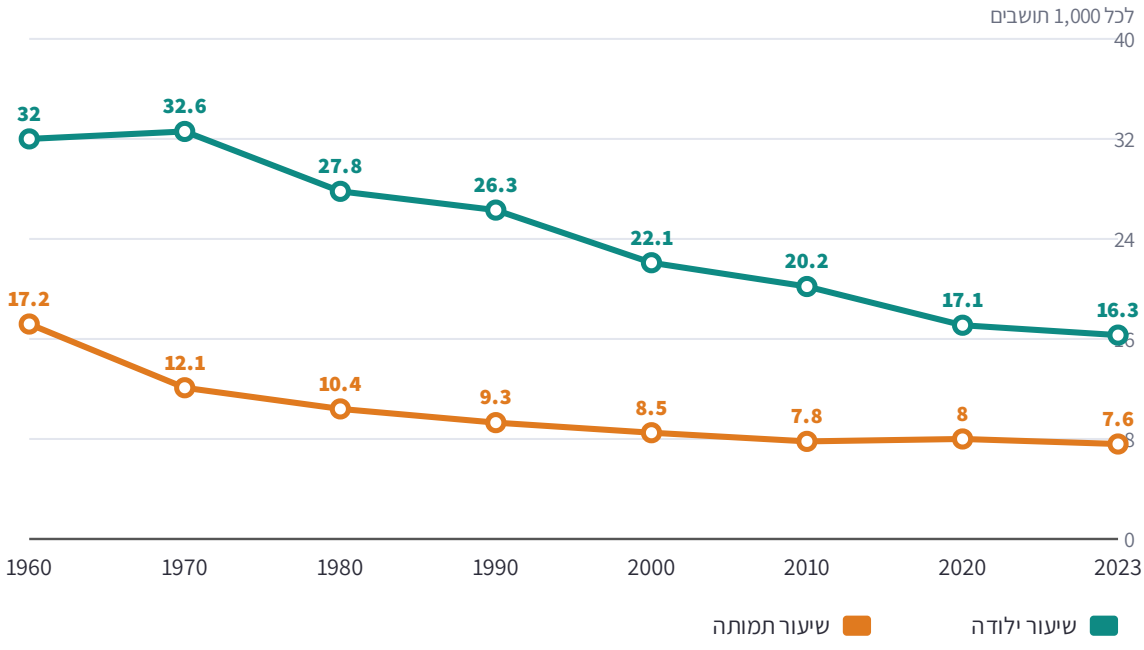
א) חוק שמחייב לכל משפחה מספר ילדים קבוע
ב) החלטה של משפחות מתי להביא ילדים ובאיזה מספר
ג) תוכנית לבניית בתי חולים
ד) ספירה של התינוקות שנולדו

✔ תכנון ילודה הוא בחירה של המשפחה עצמה – מתי וכמה ילדים להביא.

2 עיינו בגרף וענו על השאלות.

קריאת תרשים

שיעור הילודה ושיעור התמותה בעולם (לכל 1,000 תושבים)

מקור: נתונים בינלאומיים, 1960–2023, מעוגל

1. תארו את המגמה של שיעור התמותה בין 1960 ל־2023.

תשובה: שיעור התמותה ירד – מכ־17 לכל 1,000 בשנת 1960 לכ־7.6 לכל 1,000 בשנת 2023 (עם עלייה קטנה בשנת 2020).

2. חשבו את הריבוי הטבעי בעולם בשנת 1970 ובשנת 2023. מה השתנה?

תשובה: 1970: 32.6 − 12.1 = 20.5 לכל 1,000. 2023: 16.3 − 7.6 = 8.7 לכל 1,000. הריבוי הטבעי ירד בהרבה – העולם עדיין גדל, אבל לאט יותר.

3. בשנת 1960 התמותה כבר ירדה, אבל הילודה עדיין הייתה גבוהה מאוד. מה הייתה התוצאה לגבי גודל האוכלוסייה?

תשובה: הפער בין הילודה הגבוהה לתמותה הנמוכה יחסית היה גדול – ולכן האוכלוסייה גדלה מהר מאוד.

חלק ב׳: מפותחות מול פחות מפותחות

בחלק הזה נקרא טבלה של חמש מדינות, נחשב ריבוי טבעי, נשווה בין מדינות מפותחות לפחות מפותחות ונמיין גורמים לילודה.

3 השלימו בטבלה את עמודת הריבוי הטבעי (ילודה פחות תמותה) וענו.

קריאת טבלה

ילודה, תמותה ותוחלת חיים בחמש מדינות

מדינה	ילודה (ל־1,000)	תמותה (ל־1,000)	ריבוי טבעי (ל־1,000)	תוחלת חיים (שנים)
יפן	6	13	____	84
גרמניה	8	12	____	81
הודו	16	7	____	72
ניגריה	33	12	____	54
ניז׳ר	42	9	____	61

מקור: נתונים בינלאומיים, 2023, מעובד

1. השלימו את הריבוי הטבעי בכל מדינה.

תשובה: יפן: 6 − 13 = −7; גרמניה: 8 − 12 = −4; הודו: 16 − 7 = 9; ניגריה: 33 − 12 = 21; ניז׳ר: 42 − 9 = 33 (לכל 1,000).

2. באילו מדינות הריבוי הטבעי שלילי? מה המשמעות לגבי האוכלוסייה שלהן?

תשובה: ביפן ובגרמניה – נפטרים יותר אנשים משנולדים, ולכן בלי הגירה האוכלוסייה קטנה.

3. ביפן שיעור התמותה גבוה יותר מאשר בניז׳ר, אבל תוחלת החיים ביפן גבוהה בהרבה. הציעו הסבר.

תשובה: ביפן יש הרבה מבוגרים וקשישים (אנשים חיים עד גיל מבוגר), ולכן נפטרים בה יחסית רבים בכל שנה. בניז׳ר רוב האוכלוסייה צעירה מאוד, ולכן שיעור התמותה נמוך יחסית – אף שאנשים חיים בממוצע פחות שנים.

4 השלימו את טבלת ההשוואה בין מדינות מפותחות למדינות פחות מפותחות.

השוואה

תבחין	מדינות מפותחות	מדינות פחות מפותחות
שיעור הילודה	נמוך	**גבוה**
תוחלת החיים	**גבוהה (מעל 80 שנה)**	נמוכה יותר

תבחין	מדינות מפותחות	מדינות פחות מפותחות
שירותי בריאות ותברואה	זמינים לרוב התושבים	**חסרים באזורים רבים**
קצב גידול האוכלוסייה	**איטי מאוד, ולפעמים האוכלוסייה קטנה**	**מהיר – לעיתים התפוצצות אוכלוסין**

מה ניתן להסיק מההשוואה על הקשר בין רמת הפיתוח לבין גידול האוכלוסייה?

תשובה: ככל שמדינה מפותחת יותר, הילודה בה נמוכה יותר ותוחלת החיים גבוהה יותר, ולכן האוכלוסייה גדלה לאט. במדינות פחות מפותחות הילודה עדיין גבוהה והאוכלוסייה גדלה מהר.

5 הקיפו רק את הגורמים שגורמים למשפחות להביא ילדים רבים.

מיון

ילדים עוזרים בעבודה בשדה | **תמותת תינוקות גבוהה** | השכלה גבוהה לנשים

מסורת שמעודדת משפחה גדולה | גידול ילד בעיר עולה הרבה | **ילדים דואגים להורים בזקנה**

שימוש בתכנון ילודה

הסבר: עבודה חקלאית, תמותת תינוקות גבוהה, מסורת ודאגה להורים בזקנה מעודדים משפחות גדולות. השכלה לנשים, עלות גבוהה של גידול ילדים ותכנון ילודה מקטינים את מספר הילדים.

חלק ג': חושבים כמו גאוגרפים

בחלק הזה נכיר מדינה שאוכלוסייתה גדלה מהר מאוד, נשמע נקודות מבט שונות על גודל המשפחה ונבנה שרשרת של סיבה ותוצאה.

מקרה בוחן

מדינת הנהר הגדול

(מקרה לדוגמה)

לפני כ־60 שנה גרו במדינת הנהר הגדול כעשרה מיליון תושבים. רובם היו חקלאים, משפחות היו גדולות, ותינוקות רבים לא הגיעו לגיל חמש בגלל מחלות. בעשורים הבאים נבנו מרפאות, נחפרו בארות של מים נקיים וחוסנו מיליוני ילדים. התמותה ירדה מאוד – אבל משפחות המשיכו להביא ילדים רבים, כמו בדורות הקודמים.

בתוך כמה עשורים גדלה האוכלוסייה פי שלושה. בתי הספר נעשו עמוסים, הערים התמלאו בשכונות חדשות, והחקלאים התקשו לגדל מספיק מזון לכולם. בשלב מסוים החליטה המדינה להשקיע בחינוך – בעיקר של בנות – ובמרפאות שמלמדות על תכנון ילודה. אחרי כ־20 שנה התחילה הילודה לרדת, וקצב הגידול הואט.

6 ענו על השאלות על מקרה הבוחן.

1. מה גרם לירידה בתמותה במדינת הנהר הגדול?

תשובה: מרפאות, מים נקיים מבארות וחיסונים לילדים.

2. אילו בעיות יצרה התפוצצות האוכלוסין? ציינו שתיים.

תשובה: בתי ספר עמוסים, שכונות צפופות בערים, מחסור במזון.

3. מדוע לדעתכם השקעה בחינוך של בנות הביאה לירידה בילודה?

תשובה: בנות שלומדות יותר מתחתנות ומביאות ילדים מאוחר יותר, עובדות ומכירות את האפשרויות לתכנון ילודה – ולכן המשפחות קטנות יותר.

7 קראו מה אומרים שלושה אנשים במדינת הנהר הגדול על גודל המשפחה.

מגוון נקודות מבט

סבתא שגדלה בכפר

״היו לנו שמונה ילדים. כולם עבדו איתנו בשדה, והיום הם דואגים לנו. בשבילנו משפחה גדולה היא ביטחון.״

רופאה צעירה בעיר

״היום כמעט כל התינוקות שורדים. אני רוצה שניים, כדי שאוכל לתת לכל אחד מהם חינוך טוב.״

מורה בבית ספר עמוס

״בכיתה שלי יש 50 תלמידים. אני שמח בכל ילד, אבל קשה לתת לכל אחד תשומת לב.״

1. מה הסיבות של הסבתא ושל הרופאה לגודל המשפחה שהן בוחרות? במה הן שונות?

תשובה: הסבתא – ילדים עוזרים בעבודה ודואגים להורים בזקנה; הרופאה – כמעט כל התינוקות שורדים, והיא רוצה להשקיע בחינוך של כל ילד. ההבדל נובע משינוי בתנאי החיים: עיר מול כפר, רפואה ותמותת תינוקות.

2. איך רואה המורה את התפוצצות האוכלוסין? הוסיפו נקודת מבט של דמות רביעית (למשל חקלאי, ראש עירייה או סטודנטית).

תשובה: המורה רואה את ההשפעה על החינוך – כיתות עמוסות. נקודת מבט רביעית פתוחה ומנומקת.

8 השלימו את שרשרת הסיבה והתוצאה.

סיבה ותוצאה

חיסונים, תרופות ומים נקיים מגיעים לכפרים ← **התמותה, ובמיוחד תמותת התינוקות, יורדת** ← הילודה נשארת גבוהה ← **הריבוי הטבעי גדל מאוד – התפוצצות אוכלוסין** ← **יש עומס על בתי הספר, על הערים ועל מקורות המזון**

9 כתבו פסקה (6–7 שורות): הסבירו מדוע אוכלוסיית העולם גדלה מ־2 מיליארד ל־8 מיליארד בפחות ממאה שנה. השתמשו לפחות בשלושה מהמושגים: שיעור ילודה, שיעור תמותה, ריבוי טבעי, תוחלת חיים, התפוצצות אוכלוסין, תכנון ילודה.

כתיבה וטיעון

תשובה: פסקה שמסבירה שהתמותה ירדה (רפואה, מים נקיים, תזונה) ותוחלת החיים עלתה, שהילודה ירדה לאט יותר, ולכן הריבוי הטבעי היה גדול; מציינת את ההבדל בין מדינות מפותחות לפחות מפותחות; משתמשת בשלושה מושגים לפחות בצורה נכונה.

רמה	מה מחפשים
מצוין	הסבר מלא של הפער בין ילודה לתמותה, דוגמה להבדל בין מדינות, שלושה מושגים ויותר בשימוש נכון.
טוב	הסבר נכון של הירידה בתמותה, אבל בלי השוואה בין מדינות או עם שני מושגים בלבד.
בסיסי	נאמר שהאוכלוסייה גדלה, בלי הסבר ברור של הגורמים.

כרטיס יציאה – פרק 4: איך גדלה אוכלוסיית העולם?

שם: _____

1. איך מחשבים ריבוי טבעי?
2. גורם אחד לירידה בתמותה:
3. מדוע במדינות מפותחות הילודה נמוכה?

מה מחפשים: שיעור הילודה פחות שיעור התמותה; חיסונים, תרופות, מים נקיים או תזונה; השכלה ועבודה של נשים, עלות גבוהה של גידול ילדים ותכנון ילודה.

למורה – פרק 4

חלוקת זמן מוצעת: פתיחה ב"כמה ילדים היו במשפחה של סבא וסבתא?" – 10 דק׳ · קריאה וחלק א׳ – 25 דק׳ · חלק ב׳ – 25 דק׳ · חלק ג׳ וכרטיס יציאה – 30 דק׳ (שיעור כפול).

מיומנויות: קריאת גרף וטבלה · חישוב ריבוי טבעי · השוואה · מיון גורמים · סיבה ותוצאה · מגוון נקודות מבט · שאילת שאלות

טיפים להפעלה:

- פתחו בסקר כיתתי עדין: כמה אחים ואחיות היו לסבא או לסבתא, וכמה יש לכם? השוו בלוח בלי לשפוט – זו כניסה לשינויים בילודה.
- הדגימו ריבוי טבעי בעזרת "כיתה של 1,000 תושבים": מוסיפים נולדים ומורידים נפטרים – ותלמידים רואים את ההפרש.
- בגרף הקו הדגישו את הפער בין שני הקווים: ככל שהפער גדול יותר – האוכלוסייה גדלה מהר יותר.
- חברו לפרק הבא: השאלה ביפן מול ניז׳ר (חלק ב׳) מכינה את הקרקע לפירמידת הגילים ולאוכלוסייה צעירה ומזדקנת.

תפיסות שגויות נפוצות:

- "האוכלוסייה גדלה כי נולדים יותר ילדים מבעבר" – בעולם הילודה דווקא ירדה; הגידול נובע בעיקר מהירידה בתמותה.
- "שיעור תמותה גבוה = מקום מסוכן" – הסבירו שבמדינה עם הרבה קשישים (יפן) נפטרים יחסית רבים, אף שתוחלת החיים גבוהה.
- גודל משפחה הוא נושא אישי ותרבותי: הדגישו שאין גודל משפחה "נכון", ושאנחנו לומדים על מגמות במדינות – לא שופטים משפחות.

פרק 5

פירמידת גילים: אוכלוסייה צעירה ומזדקנת

מי בעיקר גרים במדינה – ילדים, בוגרים או קשישים – ומה זה אומר על העתיד שלה

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

בפרק הזה נלמד:

- לקרוא פירמידת גילים בשלוש קבוצות (ילדים, בוגרים, קשישים) ולזהות אוכלוסייה צעירה ואוכלוסייה מזדקנת
- להסביר את ההבדל בין האוכלוסייה הנתמכת לאוכלוסייה התומכת (הנושאת)
- לתאר השלכות של מבנה הגילים במדינות מפותחות ובמדינות פחות מפותחות
- להציע דרכי התמודדות ולבחון אותן מכמה נקודות מבט

קוראים ומבינים: מה מספרת לנו פירמידה?

דמיינו שמצלמים את כל תושבי המדינה ומסדרים אותם לפי גיל: הצעירים ביותר למטה והמבוגרים ביותר למעלה, הגברים בצד אחד והנשים בצד השני. הציור שמתקבל נקרא פירמידת גילים. בכיתה ז׳ נחלק את האוכלוסייה לשלוש קבוצות: ילדים (גילי 0–14), בוגרים (15–64) וקשישים (65 ומעלה). רוחב כל קומה בפירמידה מראה איזה אחוז מכלל התושבים נמצא בקבוצה הזאת.

כשהבסיס של הפירמידה רחב והקודקוד צר, יש במדינה הרבה ילדים ומעט קשישים. זוהי אוכלוסייה צעירה. היא אופיינית למדינות פחות מפותחות, שבהן נולדים ילדים רבים בכל משפחה ותוחלת החיים נמוכה יחסית. כשהבסיס צר והקומות העליונות רחבות, יש מעט ילדים והרבה קשישים. זוהי אוכלוסייה מזדקנת, האופיינית למדינות מפותחות, שבהן נולדים פחות ילדים ואנשים חיים שנים רבות.

הבוגרים הם בדרך כלל אלה שעובדים, משלמים מסים ומפרנסים את המשפחה. לכן קוראים להם האוכלוסייה התומכת או הנושאת. הילדים והקשישים זקוקים לתמיכה: חינוך, בריאות, טיפול וקצבאות. לכן הם נקראים האוכלוסייה הנתמכת. כשהנתמכים רבים לעומת התומכים, כל עובד "נושא על גבו" יותר אנשים.

לכל מבנה גילים יש אתגרים משלו. במדינה צעירה האוכלוסייה גדלה מהר מאוד – תופעה שנקראת התפוצצות אוכלוסין. צריך לבנות עוד בתי ספר, ליצור עוד מקומות עבודה ולגדל עוד מזון, ולפעמים אין די משאבים, ונוצרים מחסור ואף רעב. במדינה מזדקנת, לעומת זאת, יש פחות צעירים שנכנסים לעבודה, ויש צורך בעוד רופאים, מטפלים ודיור מותאם לקשישים.

המדינות מחפשות דרכים להתמודד. מדינות צעירות משקיעות בחינוך, בבריאות ובתכנון ילודה, כדי שהמשפחות יוכלו לבחור כמה ילדים להביא לעולם. מדינות מזדקנות מעודדות ילודה, מעלות את גיל הפרישה, משלבות יותר אנשים בעבודה, קולטות עובדים ממדינות אחרות ומשתמשות בטכנולוגיה. בעולם כולו, בערך רבע מהתושבים הם ילדים ובערך עשירית הם קשישים (נתונים בינלאומיים, 2024, מעוגל).

מושגי מפתח

פירמידת גילים: תרשים שמראה איזה אחוז מהאוכלוסייה נמצא בכל קבוצת גיל, גברים בצד אחד ונשים בצד השני.

אוכלוסייה מזדקנת: אוכלוסייה שבה אחוז הילדים יורד ואחוז הקשישים עולה; הבסיס של הפירמידה צר.

אוכלוסייה נושאת / תומכת: הבוגרים בגילי העבודה (15–64), שמפרנסים ומשלמים מסים.

אוכלוסייה צעירה: אוכלוסייה שבה אחוז הילדים גבוה ואחוז הקשישים נמוך; הבסיס של הפירמידה רחב.

אוכלוסייה נתמכת: הילדים והקשישים – מי שבדרך כלל אינם עובדים וזקוקים לתמיכה.

התפוצצות אוכלוסין: גידול מהיר מאוד של האוכלוסייה, בעיקר בגלל ריבוי טבעי גבוה.

חלק א׳: קוראים פירמידת גילים

בחלק הזה תתרגלו את המושגים החדשים ותקראו פירמידת גילים של מדינה דמיונית.

1 הקיפו את התשובה הנכונה.

1. לאיזו קבוצת גיל שייכת נערה בת 13?

א **ילדים** ב בוגרים

ג קשישים ד אף קבוצה

✔ קבוצת הילדים כוללת את גילי 0–14, ולכן בת 13 שייכת אליה.

2. פירמידה עם בסיס רחב וקודקוד צר מתארת:

א אוכלוסייה מזדקנת **ב** **אוכלוסייה צעירה**

ג אוכלוסייה שאינה משתנה ד אוכלוסייה ללא ילדים

✔ בסיס רחב פירושו אחוז גבוה של ילדים, וקודקוד צר – מעט קשישים: זו אוכלוסייה צעירה.

3. מי שייכים לאוכלוסייה הנתמכת?

א רק הילדים ב רק הקשישים

ג **הילדים והקשישים** ד הבוגרים בגילי העבודה

✔ הנתמכים הם מי שבדרך כלל אינם עובדים – ילדים וקשישים.

4. איזו בעיה אופיינית למדינה שהאוכלוסייה שלה מזדקנת?

א מחסור בבתי ספר **ב** **מחסור בעובדים צעירים**

ג התפוצצות אוכלוסין ד יותר מדי ילדים בכל משפחה

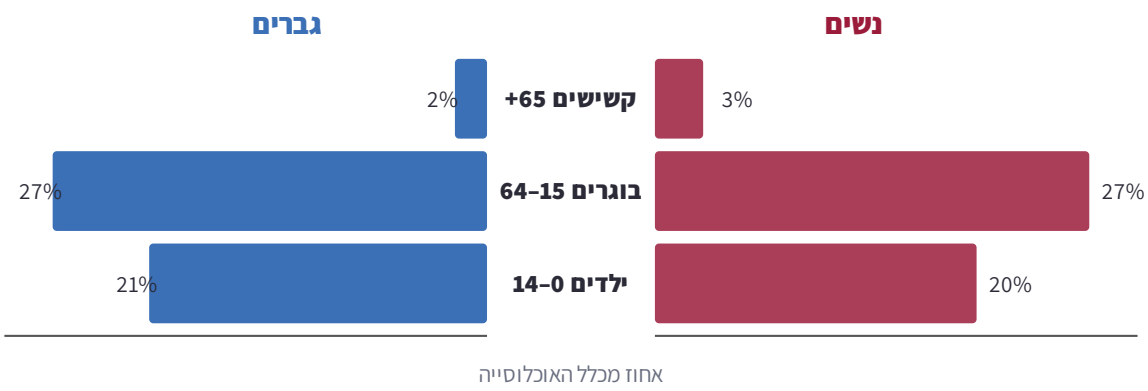
✔ במדינה מזדקנת נולדים מעט ילדים, ולכן בעתיד נכנסים פחות צעירים לשוק העבודה.

2 התבוננו בפירמידה של מדינה א׳ וענו על השאלות.

קריאת תרשים

פירמידת גילים – מדינה א׳ (דמיונית)

נתונים לדוגמה

הערכים הם אחוזים מכלל האוכלוסייה (סך הכול 100%).

1. מה אחוז הילדים (בנים ובנות יחד) במדינה א׳?

תשובה: 20% + 21% = 41%.

2. מה אחוז האוכלוסייה הנתמכת במדינה א׳? הראו את החישוב.

תשובה: ילדים 41% + קשישים 5% (3% + 2%) = 46%.

3. האם האוכלוסייה במדינה א׳ צעירה או מזדקנת? נמקו בעזרת צורת הפירמידה.

תשובה: צעירה: הבסיס רחב מאוד (41% ילדים) והקודקוד צר מאוד (5% קשישים).

4. שערו: האם מדינה א׳ היא מדינה מפותחת או פחות מפותחת? הסבירו.

תשובה: כנראה פחות מפותחת – אחוז ילדים גבוה מעיד על ילודה גבוהה, ואחוז קשישים נמוך מעיד על תוחלת חיים נמוכה יחסית.

חלק ב׳: שתי מדינות – שני עתידים

עכשיו נשווה בין מדינה צעירה למדינה מזדקנת ונבדוק אילו אתגרים עומדים בפני כל אחת מהן.

3 קראו את הטבלה וענו על השאלות.

קריאת טבלה

מבנה הגילים בשתי מדינות דמיוניות — נתונים לדוגמה

מדד	מדינה א׳	מדינה ב׳
ילדים 0–14 (%)	41	14
בוגרים 15–64 (%)	54	62
קשישים 65+ (%)	5	24
תוחלת חיים (שנים)	62	84
ממוצע ילדים לאישה	4.8	1.3

1. באיזו מדינה אחוז הקשישים גבוה יותר? פי כמה בערך?

תשובה: במדינה ב׳: 24% לעומת 5% – פי 5 בערך (קצת פחות מפי 5).

2. חשבו את אחוז האוכלוסייה הנתמכת במדינה ב׳. במה הנתמכים בה שונים מהנתמכים במדינה א׳?

תשובה: 14% + 24% = 38%. במדינה ב׳ רוב הנתמכים הם קשישים, ובמדינה א׳ רובם ילדים.

3. הסבירו את הקשר בין "ממוצע ילדים לאישה" לבין רוחב הבסיס של הפירמידה.

תשובה: כשנולדים ילדים רבים בכל משפחה (4.8 במדינה א׳), קבוצת הילדים גדולה והבסיס רחב; כשנולדים מעט (1.3 במדינה ב׳), הבסיס צר.

4 השלימו את טבלת ההשוואה בין אוכלוסייה צעירה לאוכלוסייה מזדקנת.

השוואה

תבחין	אוכלוסייה צעירה	אוכלוסייה מזדקנת
צורת הפירמידה	בסיס רחב, קודקוד צר	**בסיס צר, קומות עליונות רחבות**
ילודה ותוחלת חיים	**ילודה גבוהה, תוחלת חיים נמוכה יחסית**	ילודה נמוכה, תוחלת חיים גבוהה
רוב הנתמכים הם	**ילדים**	**קשישים**
אתגר מרכזי	**התפוצצות אוכלוסין: מחסור בבתי ספר, בעבודה ובמזון, ולעיתים רעב**	**מחסור בעובדים וצורך בטיפול, בריאות וקצבאות לקשישים**

תבחין	אוכלוסייה צעירה	אוכלוסייה מזדקנת
סוג מדינה אופייני	פחות מפותחת	**מפותחת**

מה המסקנה שלכם: האם יש מבנה גילים "בלי בעיות"? נמקו.

תשובה: לא. לכל מבנה גילים יש אתגר: במדינה צעירה – גידול מהיר ומחסור במשאבים; במדינה מזדקנת – מעט עובדים והרבה קשישים שצריך לטפל בהם. מבנה "מאוזן" קל יותר, אבל גם הוא משתנה עם הזמן.

5 הקיפו רק את דרכי ההתמודדות שמתאימות למדינה שהאוכלוסייה שלה מזדקנת.

מיון

העלאת גיל הפרישה | **קליטת עובדים ממדינות אחרות** | **עידוד משפחות להביא ילדים**

בניית עוד ועוד גני ילדים בכל שכונה | **פיתוח רובוטים ועזרים לסיוע בטיפול** | תוכניות לצמצום מספר הילדים במשפחה

הכשרת עוד מטפלים ורופאים לגיל המבוגר

הסבר: מתאימות: העלאת גיל הפרישה, קליטת עובדים, עידוד ילודה, טכנולוגיה וסיוע בטיפול, הכשרת מטפלים. לא מתאימות: גני ילדים רבים וצמצום ילודה – אלה צעדים שמתאימים יותר למדינה צעירה.

חלק ג': חושבים על העתיד

בחלק הזה תכירו מדינה אמיתית שהאוכלוסייה שלה מזדקנת, תשמעו קולות שונים ותבנו שרשרת של סיבה ותוצאה.

מקרה בוחן

מקרה בוחן: מדינה שבה יש יותר סבים מנכדים

יפן

יפן היא אחת המדינות שבהן האוכלוסייה הזקנה ביותר בעולם. אנשים חיים שם שנים רבות, ובמשך עשרות שנים נולדים מעט ילדים בכל משפחה. בכפרים רבים בתי הספר נסגרים כי אין מספיק תלמידים, ובמקומם נפתחים מרכזי יום לקשישים.

כדי להתמודד, יפן מעודדת אנשים להמשיך לעבוד גם בגיל מבוגר, מפתחת רובוטים ועזרים טכנולוגיים שמסייעים בטיפול, ופותחת יותר את שעריה לעובדים ממדינות אחרות. יש מי שרואים בכך הזדמנות, ויש מי שחוששים מהשינויים.

6 ענו על השאלות על מקרה הבוחן.

1. לפי הטקסט, מהן שתי הסיבות להזדקנות האוכלוסייה ביפן?

תשובה: תוחלת חיים ארוכה (אנשים חיים שנים רבות) וילודה נמוכה (נולדים מעט ילדים).

2. מדוע נסגרים בתי ספר ונפתחים מרכזי יום לקשישים? קשרו לפירמידת הגילים.

תשובה: הבסיס של הפירמידה צר – יש מעט ילדים, ולכן פחות תלמידים; הקומות העליונות רחבות – יש הרבה קשישים שזקוקים לשירותים.

3. בחרו אחת מדרכי ההתמודדות של יפן והסבירו איך היא עוזרת.

תשובה: לדוגמה: עבודה בגיל מבוגר מגדילה את מספר העובדים; רובוטים מפצים על מחסור במטפלים; עובדים ממדינות אחרות ממלאים מקומות עבודה פנויים.

7 קראו את שלושת הקולות מעיר במדינה מזדקנת וענו על השאלות.

מגוון נקודות מבט

תמר, סבתא בת 72

"אני בריאה ורוצה להמשיך להתנדב ולעבוד חלק מהשבוע. אני לא רוצה שיראו בי רק "נטל"."

יונתן, אח במחלקה

"במחלקה שלנו יש יותר ויותר מטופלים מבוגרים ומעט אנשי צוות. בלי עוד ידיים עובדות קשה לתת לכולם טיפול טוב."

נור, בעלת עסק צעירה

"קשה לי למצוא עובדים צעירים. אני שמחה לקלוט עובדים ממדינות אחרות, אבל צריך גם לעזור להם להשתלב."

1. מה משותף לשלושת הדוברים? ובמה הם שונים?

תשובה: משותף: כולם מתמודדים עם השלכות ההזדקנות. שונים: תמר רואה בקשישים כוח תורם, יונתן מדגיש מחסור בצוות טיפול, נור מדגישה מחסור בעובדים וצורך בשילוב עובדים ממדינות אחרות.

2. איזו דרך התמודדות עשויה לעזור לשלושתם יחד? נמקו.

תשובה: לדוגמה: עידוד קשישים בריאים לעבוד ולהתנדב (עוזר לתמר ולנור) ולצדו הכשרת מטפלים וקליטת עובדים בתחום הבריאות (עוזר ליונתן). כל תשובה מנומקת מתקבלת.

8 השלימו את שרשרת הסיבה והתוצאה במדינה מזדקנת.

סיבה ותוצאה

בכל משפחה נולדים מעט ילדים, ואנשים חיים שנים רבות

← **אחוז הילדים יורד ואחוז הקשישים עולה – האוכלוסייה מזדקנת**

← **פחות צעירים נכנסים לשוק העבודה**

← **על כל עובד "נשענים" יותר קשישים, ויש מחסור בעובדים**

← המדינה מעלה את גיל הפרישה וקולטת עובדים ממדינות אחרות

9 אתם חברי ועדה של מדינה דמיונית. בחרו: מדינה א' (צעירה) או מדינה ב' (מזדקנת). כתבו המלצה של 6–8 שורות: מה האתגר המרכזי, שתי דרכי התמודדות, ונימוק לכל אחת.

כתיבה וטיעון

תשובה: תשובה טובה מזהה נכון את מבנה הגילים (צעירה/מזדקנת) ואת האתגר המתאים (התפוצצות אוכלוסין או מחסור בעובדים והזדקנות), מציעה שתי דרכי התמודדות מתאימות (לדוגמה: חינוך ותכנון ילודה במדינה צעירה; העלאת גיל פרישה וקליטת עובדים במדינה מזדקנת) ומנמקת כל אחת בעזרת נתון מהטבלה.

רמה	מה מחפשים
מצוין	האתגר מזוהה נכון, שתי דרכי התמודדות מתאימות ומנומקות, ויש שימוש בנתון מהטבלה ובמושגים (נתמכת, תומכת).
טוב	האתגר מזוהה, שתי דרכי התמודדות מתאימות, אך הנימוק חלקי או בלי נתונים.
בסיסי	מוצעת דרך התמודדות אחת או שהקשר בין האתגר לפתרון אינו ברור.

כרטיס יציאה – פרק 5: פירמידת גילים: אוכלוסייה צעירה ומזדקנת

שם: _____

1. ציירו במהירות פירמידה של אוכלוסייה צעירה ופירמידה של אוכלוסייה מזדקנת.
2. מי שייכים לאוכלוסייה הנתמכת?
3. כתבו דרך התמודדות אחת למדינה מזדקנת.

מה מחפשים: פירמידה צעירה – בסיס רחב וקודקוד צר; מזדקנת – בסיס צר וחלק עליון רחב. נתמכים: ילדים וקשישים. דרך התמודדות: למשל העלאת גיל הפרישה, קליטת עובדים או עידוד ילודה.

למורה – פרק 5

חלוקת זמן מוצעת: שני שיעורים של 45 דקות: שיעור 1 – קטע הקריאה וחלק א׳ (פירמידה); שיעור 2 – חלקים ב׳–ג׳ וכרטיס יציאה.

מיומנויות: קריאת פירמידת גילים ופרשנותה, ייצוג מידע בדרכים מגוונות (תרשים וטבלה), מיון, שאילת שאלות והשערת השערות (הזדקנות ← כוח עבודה), השוואה, מגוון נקודות מבט, סיבה ותוצאה, פתרון בעיה וחקר מקרה.

טיפים להפעלה:

- פתחו בפעילות חיה: בקשו מהתלמידים לרשום כמה ילדים, בוגרים וקשישים יש במשפחה המורחבת שלהם, ובנו על הלוח ״פירמידה כיתתית״.
- הדגישו שבכיתה ז׳ עובדים עם שלוש קבוצות בלבד; אין צורך להיכנס לחמישונים או לעשורים.
- בחלק ב׳ כדאי לחשב יחד את האוכלוסייה הנתמכת בשתי המדינות ולשאול מדוע 46% ו־38% אינם מספרים את כל הסיפור.
- קשרו לשיעור הבא על הגירה: מדינות מזדקנות זקוקות לעובדים, וזו אחת הסיבות להגירת עובדים.

תפיסות שגויות נפוצות:

- ״קשישים הם רק נטל״ – הראו שקשישים רבים עובדים, מתנדבים ועוזרים במשפחה; המושג ״נתמכת״ הוא סטטיסטי ואינו שיפוט.
- ״פירמידה רחבה למטה = מדינה עשירה כי יש הרבה ילדים״ – הבהירו שבסיס רחב קשור לרוב לילודה גבוהה במדינות פחות מפותחות.
- בלבול בין גברים לנשים לבין הקבוצות – הזכירו שכל צד בפירמידה הוא מגדר אחד, וכל קומה היא קבוצת גיל.

פרק 6

למה אנשים עוברים? גורמי הגירה וסוגיה

גורמי דחיפה ומשיכה, סוגי הגירה ומאזן הגירה – מסיפורי האבות ועד היום

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

בפרק הזה נלמד:

- להבחין בין גורמי דחיפה לגורמי משיכה ולמיין אותם לתחומים: כלכלה, חברה ותרבות, תנאי טבע
- לסווג מקרי הגירה לפי סוגים: פנימית/בין־לאומית, מרצון/כפויה, קבע/זמנית, נכנסת/יוצאת
- לחשב מאזן הגירה ולהסביר אם הוא חיובי או שלילי
- להסביר כיצד תחבורה, תקשורת וגלובליזציה מעצימות את ההגירה

קוראים ומבינים: מסע מאזור מוצא לאזור יעד

הגירה היא מעבר של אנשים ממקום מגורים אחד למקום אחר לתקופה ארוכה. המקום שממנו יוצאים נקרא אזור מוצא, והמקום שאליו מגיעים נקרא אזור יעד. אנשים היגרו מאז ומעולם: בתנ"ך מסופר על אברהם שיצא ממולדתו לארץ חדשה, ועל יעקב ובניו שירדו למצרים בגלל רעב. בכל דור יש אנשים שאורזים מזוודה ויוצאים לדרך.

למה עוזבים? יש גורמי דחיפה – דברים קשים שדוחפים אנשים לצאת מאזור המוצא, כמו אבטלה, עוני, בצורת, רעידת אדמה או חוסר ביטחון. ויש גורמי משיכה – דברים טובים שמושכים אנשים אל אזור היעד, כמו עבודה ושכר גבוה, לימודים, שירותי בריאות, ביטחון אישי או קרבה למשפחה. אפשר למיין את הגורמים לתחומים: כלכליים, חברתיים־תרבותיים, תנאי טבע ואסונות טבע, וגם גורמים שלטוניים.

יש כמה דרכים לסווג הגירה. הגירה פנימית היא מעבר בתוך אותה מדינה, והגירה בין־לאומית (חיצונית) היא מעבר ממדינה למדינה. הגירה מרצון היא בחירה חופשית, והגירה כפויה מתרחשת כשאין ברירה, למשל אחרי אסון טבע. יש הגירת קבע – לתמיד, והגירה זמנית – לכמה חודשים או שנים, כמו עובדים זרים או סטודנטים.

מנקודת המבט של מדינה, מי שנכנס אליה הוא חלק מההגירה הנכנסת, ומי שיוצא ממנה הוא חלק מההגירה היוצאת. ההפרש בין הנכנסים ליוצאים נקרא מאזן הגירה. אם נכנסו יותר אנשים מאשר יצאו, המאזן חיובי; אם יצאו יותר, המאזן שלילי. לדוגמה: 500 נכנסו ו־200 יצאו – מאזן ההגירה הוא חיובי, 300+.

בעשרות השנים האחרונות ההגירה גדלה. טיסות זולות ומהירות, טלפון חכם ורשתות חברתיות מאפשרים לדעת מה קורה במקום רחוק ולשמור על קשר עם המשפחה. הגלובליזציה יוצרת קשרים כלכליים בין מדינות ומקומות עבודה בכל העולם. בשנת 2024 חיו מחוץ לארץ הולדתם כ־304 מיליון בני אדם – בערך 3.7% מאוכלוסיית העולם (נתונים בינלאומיים, 2024, אומדן).

מושגי מפתח

אזור מוצא / אזור יעד: המקום שממנו המהגרים יוצאים / המקום שאליו הם מגיעים.

גורמי משיכה: יתרונות של אזור היעד שמושכים אנשים לעבור אליו.

הגירה מרצון / כפויה: מעבר מתוך בחירה / מעבר שאנשים נאלצים לעשות כי אין להם ברירה.

גורמי דחיפה: תנאים קשים באזור המוצא שגורמים לאנשים לעזוב אותו.

הגירה פנימית / בין־לאומית: מעבר בתוך אותה מדינה / מעבר ממדינה אחת לאחרת (נקראת גם חיצונית).

מאזן הגירה: מספר הנכנסים פחות מספר היוצאים; חיובי כשנכנסים יותר, שלילי כשיוצאים יותר.

חלק א׳: דוחפים ומושכים

בחלק הזה תכירו את הגורמים להגירה, תחשבו מאזן הגירה ותקראו נתונים אמיתיים על מספר המהגרים בעולם.

1 הקיפו את התשובה הנכונה.

1. בצורת קשה שגורמת לחקלאים לעזוב את הכפר היא:

א. גורם משיכה כלכלי
ב. גורם דחיפה של תנאי טבע
ג. גורם משיכה חברתי
ד. אינה גורם להגירה

✔ הבצורת היא תנאי טבע קשה באזור המוצא, ולכן היא ״דוחפת״ את האנשים החוצה.

2. משפחה עוברת מעיר בצפון הארץ לעיר במרכז הארץ. זו הגירה:

א. בין־לאומית
ב. פנימית
ג. כפויה
ד. נכנסת

✔ המעבר נעשה בתוך אותה מדינה, ולכן זו הגירה פנימית.

3. לעיירה נכנסו 1,200 תושבים חדשים ויצאו ממנה 800. מאזן ההגירה הוא:

א. +2,000, חיובי
ב. −400, שלילי
ג. +400, חיובי
ד. 0, מאוזן

✔ 1,200 − 800 = 400. נכנסו יותר משיצאו, ולכן המאזן חיובי.

4. סטודנטית שנוסעת לשלוש שנות לימודים בחו״ל וחוזרת הביתה היא דוגמה להגירה:

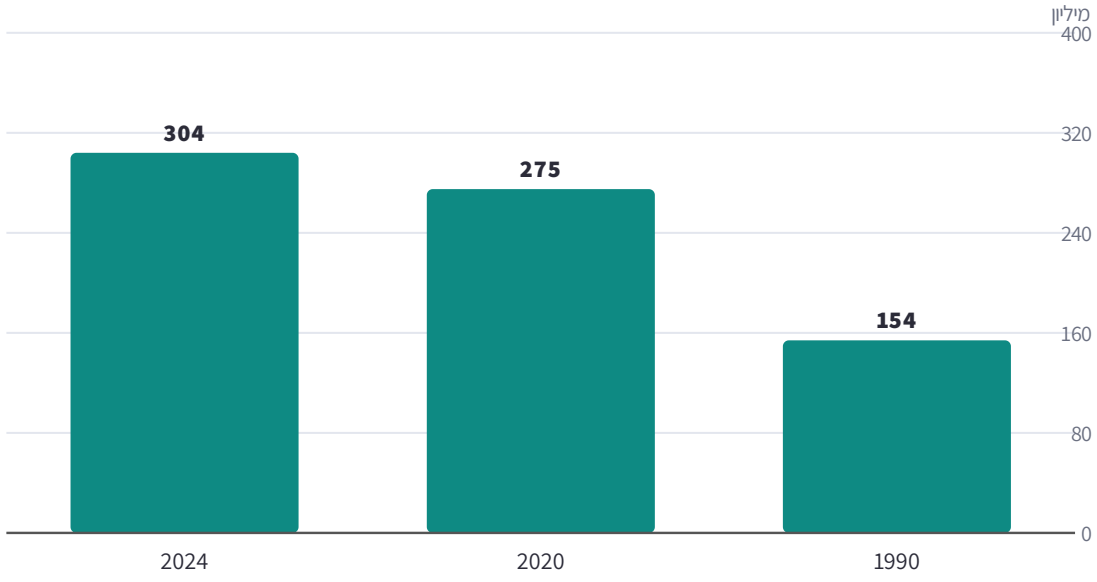
א. זמנית
ב. כפויה
ג. פנימית
ד. של קבע

✔ היא עובדת לתקופה מוגבלת ומתכננת לחזור – זו הגירה זמנית (ומרצון).

2 קראו את הגרף וענו על השאלות.

קריאת תרשים

מספר המהגרים הבין־לאומיים בעולם (מיליונים)

מהגר בין־לאומי = מי שחי במדינה שאינה מדינת הולדתו.

מקור: נתונים בינלאומיים, 2024 (אומדנים), מעוגל

1. כמה מהגרים בין־לאומיים היו בעולם בשנת 2024?

תשובה: כ־304 מיליון.

2. בכמה מיליון גדל מספר המהגרים בין 1990 ל־2024? בערך פי כמה?

תשובה: 304 − 154 = 150 מיליון בערך; כמעט פי 2.

3. הציעו שתי סיבות לגידול, בעזרת מה שקראתם על תחבורה, תקשורת וגלובליזציה.

תשובה: לדוגמה: טיסות זולות ומהירות מקלות על המעבר; תקשורת ורשתות חברתיות מאפשרות לדעת על עבודה במקום אחר ולשמור על קשר; הגלובליזציה יוצרת מקומות עבודה ברחבי העולם.

חלק ב': איזו הגירה זו?

לא כל הגירה דומה. כאן תמיינו סיפורי הגירה של דמויות דמיוניות לפי הסוגים שלמדתם.

3 קראו את הסיפורים בטבלה וענו על השאלות.

קריאת טבלה

חמישה סיפורי הגירה (דמויות דמיוניות) — נתונים לדוגמה

דמות	מאיפה לאן	למה	לכמה זמן
אדם	מכפר לעיר הגדולה באותה מדינה	לחפש עבודה	לתמיד
מיכל	ממדינה אחת למדינה שכנה	רעידת אדמה הרסה את ביתה	עד שישקמו את העיר
ראובן	ממדינה אחת ליבשת אחרת	הצעת עבודה בשכר גבוה	שנתיים
לינה	מעיר אחת לעיר אחרת באותה מדינה	להיות קרובה לנכדים	לתמיד
אליאס	ממדינה אחת למדינה אחרת	להצטרף למשפחה ולחיות במולדת	לתמיד

1. מי מהדמויות היגרו הגירה פנימית?

תשובה: אדם ולינה – הם עברו בתוך אותה מדינה.

2. איזו דמות היגרה הגירה כפויה? מה היה גורם הדחיפה?

תשובה: מיכל. גורם הדחיפה: אסון טבע – רעידת אדמה שהרסה את ביתה.

3. של מי ההגירה זמנית ומרצון? איזה גורם משך אותו?

תשובה: ראובן – יצא לשנתיים מבחירה; גורם משיכה כלכלי: עבודה בשכר גבוה.

4. סווגו את ההגירה של לינה לפי שלושה סוגים.

תשובה: פנימית, מרצון, קבע (גורם משיכה חברתי – קרבה למשפחה).

4 השלימו את טבלת ההשוואה בין הגירה פנימית להגירה בין־לאומית.

השוואה

תבחין	הגירה פנימית	הגירה בין־לאומית
האם חוצים גבול מדינה?	לא	**כן**
דוגמה	**מעבר מהכפר לעיר באותה מדינה**	**מעבר של עובד למדינה אחרת**

תבחין	הגירה פנימית	הגירה בין־לאומית
שפה ותרבות ביעד	בדרך כלל דומות למוצא	**לעיתים קרובות שונות – צריך ללמוד שפה ומנהגים**
צריך אישורים ומסמכים?	**בדרך כלל לא**	כן – דרכון ולפעמים אשרת כניסה

איזה סוג הגירה לדעתכם קשה יותר למהגרים? נמקו בעזרת שני תבחינים.

תשובה: בדרך כלל הגירה בין־לאומית קשה יותר: חוצים גבול, צריך מסמכים, ולעיתים קרובות השפה והתרבות שונות. אבל גם הגירה פנימית יכולה להיות קשה, למשל מעבר מכפר קטן לעיר ענקית. תשובה מנומקת בשני תבחינים מתקבלת.

5 ⭕ הקיפו רק את גורמי המשיכה.

מיון

מקומות עבודה רבים | שיטפונות חוזרים | **אוניברסיטאות ולימודים** | אבטלה גבוהה

קרבה לבני משפחה | **שירותי בריאות טובים** | מחסור במים ובמזון | **ביטחון אישי ושקט**

הסבר: גורמי משיכה: מקומות עבודה, לימודים, קרבה למשפחה, שירותי בריאות, ביטחון אישי. גורמי דחיפה: שיטפונות, אבטלה, מחסור במים ובמזון.

חלק ג': סיפורי הגירה לאורך הדורות

ההיסטוריה מלאה בסיפורי הגירה. בחלק הזה תנתחו סיפור עתיק ותחשבו על החלטה של משפחה בת זמננו.

מקרה בוחן

מקרה בוחן: מכנען למצרים – וחזרה

📍 ארץ כנען ומצרים (סיפור מהתנ"ך)

בספר בראשית מסופר שבימי יעקב היה רעב כבד בארץ כנען. הגשמים לא ירדו, והיבול לא צמח. במצרים, לעומת זאת, נאגרה תבואה רבה בזכות מי הנילוס. בני יעקב ירדו למצרים לקנות מזון, ולבסוף עברה כל המשפחה לגור שם.

סיפורי הגירה ליוו את העם היהודי גם בדורות הבאים. במשך אלפי שנים חיו יהודים בארצות רבות, ובמאה ה־19 וה־20 עלו לארץ ישראל קבוצות גדולות של עולים מכל קצוות העולם. כל עלייה הביאה איתה שפות, מאכלים ומנהגים, והם הפכו לחלק מהנוף התרבותי של הארץ.

6 ✍️ ענו על השאלות על מקרה הבוחן.

1. מה היה גורם הדחיפה מכנען ומה היה גורם המשיכה למצרים? לאיזה תחום שייך כל אחד?

תשובה: דחיפה: רעב בגלל בצורת – תנאי טבע. משיכה: מזון ותבואה בזכות הנילוס – תנאי טבע וכלכלה.

2. האם הירידה למצרים הייתה הגירה מרצון או כפויה? נמקו.

תשובה: אפשר לטעון שהייתה כפויה למחצה: המשפחה בחרה לעבור, אבל הרעב כמעט לא השאיר לה ברירה. תשובה מנומקת מתקבלת.

3. מנקודת המבט של מדינה הקולטת עולים – האם ההגירה נכנסת או יוצאת? ומה ההשפעה על מאזן ההגירה שלה?

תשובה: הגירה נכנסת. כשנכנסים יותר אנשים מאשר יוצאים, מאזן ההגירה חיובי.

7 משפחה דמיונית מתלבטת אם לעבור לעיר במדינה אחרת, שבה הוצעה לאם עבודה. קראו את הקולות וענו.

מגוון נקודות מבט

דנה, האם

״העבודה החדשה מעניינת ומשלמת יותר. זו הזדמנות שלא חוזרת.״

עידו, בן 13

״כל החברים שלי כאן. אני לא מדבר את השפה שם ומפחד שיהיה לי קשה בכיתה.״

סבתא רבקה

״אני נשארת כאן. אתגעגע מאוד, אבל היום אפשר לדבר בשיחות וידאו כל יום ולבקר בחגים.״

1. מצאו בדברי הדוברים גורם משיכה אחד וגורם אחד שמעכב את המעבר.

תשובה: משיכה: עבודה מעניינת בשכר גבוה יותר (דנה). מעכב: חברים, שפה זרה וקושי בהשתלבות (עידו); פרידה מהסבתא.

2. איך התקשורת המודרנית שסבתא רבקה מזכירה משפיעה על ההחלטה להגר?

תשובה: היא מקלה על ההחלטה: אפשר לשמור על קשר יומיומי עם המשפחה, ולכן הפרידה פחות קשה – כך התקשורת מעצימה הגירה.

8 השלימו את שרשרת הסיבה והתוצאה של הגירה בגלל תנאי טבע.

סיבה ותוצאה

כמה שנים ברצף כמעט לא יורד גשם באזור כפרי ← **היבולים נכשלים והחקלאים מאבדים את הפרנסה ואת המזון** ← **משפחות רבות עוזבות לעיר או למדינה אחרת (גורם דחיפה)** ← הכפר מתרוקן מצעירים ← **אזור היעד גדל, וצריך בו עוד דיור, עבודה ושירותים**

9 כתבו ״יומן מסע״ של מהגר או מהגרת דמיוניים (6–8 שורות): מאיפה לאן, גורם דחיפה אחד וגורם משיכה אחד, איזה סוג הגירה זו (לפחות שני סיווגים), ומה הרגשתם ביום הראשון ביעד.

כתיבה וטיעון

תשובה: יומן טוב מציין אזור מוצא ואזור יעד, מבחין בין גורם דחיפה לגורם משיכה, מסווג נכון את ההגירה (למשל בין־לאומית ומרצון, או פנימית וזמנית) ומתאר רגשות בצורה אמינה ורגישה.

רמה	מה מחפשים
מצוין	מוצא ויעד, גורם דחיפה וגורם משיכה מוגדרים נכון, שני סיווגים נכונים, ותיאור רגשי חי שמשתמש במושגים.
טוב	רוב הרכיבים קיימים ונכונים, אך סיווג אחד חסר או לא מדויק.
בסיסי	יש סיפור, אבל הגורמים או הסיווגים חסרים או מבולבלים.

כרטיס יציאה – פרק 6: למה אנשים עוברים? גורמי הגירה וסוגיה

שם: _____

1. כתבו גורם דחיפה אחד וגורם משיכה אחד.
2. נכנסו 300 ויצאו 450. מה מאזן ההגירה, והאם הוא חיובי או שלילי?
3. תנו דוגמה להגירה פנימית.

מה מחפשים: דחיפה – למשל אבטלה או בצורת; משיכה – למשל עבודה או לימודים. מאזן: 300 − 450 = −150, שלילי. פנימית – למשל מעבר מהכפר לעיר באותה מדינה.

למורה – פרק 6

חלוקת זמן מוצעת: שני שיעורים של 45 דקות: שיעור 1 – קטע הקריאה וחלק א׳; שיעור 2 – חלקים ב׳–ג׳ וכרטיס יציאה.

מיומנויות: מיון גורמים לתחומים, השוואה, מגוון נקודות מבט, סיבה ותוצאה, קריאת גרף וטבלה, חישוב מאזן הגירה, טיעון על השפעת הגלובליזציה על ממדי ההגירה.

טיפים להפעלה:

- פתחו בשאלה אישית ורגישה: ״מי במשפחה שלכם עבר פעם ממקום למקום?״ – אפשר לשתף מרצון בלבד, בלי לחייב אף אחד.
- ציירו על הלוח מגנט: צד אחד ״דוחף״ ממקום המוצא, הצד השני ״מושך״ אל היעד, ומיינו יחד דוגמאות מהתלמידים.
- את הגרף בחלק א׳ אפשר לקשר לשיעור על הגלובליזציה (יחידה 2): תחבורה ותקשורת מעצימות הגירה.
- בסיפורי העליות שמרו על טון חם ותרבותי: שפות, מאכלים ומנהגים שהעולים הביאו איתם.

תפיסות שגויות נפוצות:

- ״כל הגירה היא לחו״ל״ – הזכירו שגם מעבר מעיר לעיר באותה מדינה הוא הגירה (פנימית).
- בלבול בין נכנסת ליוצאת – הדגישו שזה תלוי בנקודת המבט: אותו אדם יוצא ממדינה אחת ונכנס לאחרת.
- ״מהגרים עוזבים רק בגלל כסף״ – הראו שיש גם גורמים חברתיים־תרבותיים (משפחה, לימודים) ותנאי טבע.